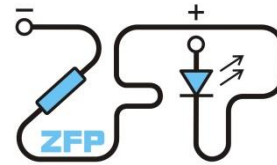

Kabinet výuky obecné fyziky, UK MFF

Fyzikální praktikum IV

Úloha č. 1

Název úlohy: Studium relativistických jaderných interakcí. Identifikace částic a určování typu interakce na snímcích z bublinové komory.

Jméno: Ondřej Skácel

Obor: FOF

Datum měření: 1.11.2016

Datum odevzdání: .....

Připomínky opravujícího:

	Možný počet bodů	Udělený počet bodů
Práce při měření	0 - 5	
Teoretická část	0 - 1	
Výsledky měření	0 - 8	
Diskuse výsledků	0 - 4	
Závěr	0 - 1	
Seznam použité literatury	0 - 1	
Celkem	max. 20	

Posuzoval:.....

dne: .....

Pracovní úkoly

- 1) Formulujte pravidla pro identifikaci interakcí pionů s protony, neutrony a jádry uhlíku.
- 2) Pořídte záznamy o zpracovávaných interakcích podle přiloženého vzoru a nalezněte z každé skupiny jednoho zástupce.
- 3) Určete druh částic v primárních interakcích.
- 4) Klasifikujte sekundární jevy podle obr.1. a nalezněte z každé skupiny alespoň jednoho zástupce.

Teoretická část

Bublinová komora je dráhový detektor, který funguje tak, že je naplněn přehřátou kapalinou, která při průletu ionizující částice začne vřít, přičemž vzniklé bubliny jsou vyfoceny.

K identifikaci nabitých částic podle stopy, kterou v komoře zanechaly lze použít následující parametry dráhy[1]:

- 1) Poloměr křivosti dráhy R (v magnetickém poli B), pro který platí vztah

$$R = \frac{p}{BZ} \quad (1)$$

kde Z je náboj částice, p její hybnost a předpokládá se, že dráha je kolmá na magnetické pole.

- 2) Délku dráhy v komoře l , případně dolet L , pokud se částice zastaví, pro který platí vztah

$$L = \frac{m}{Z^2} f(v) \quad (2)$$

kde m je hmotnost částice a v její rychlost.

- 3) Lineární hustotu bublin I , nebo počet vzniklých δ -elektronů na jednotce dráhy N_b , pro něž platí vztahy

$$I = Z^2 g(v) \quad (3)$$

$$N_b = \text{const} \cdot \frac{Z^2}{v^2} \quad (4)$$

- 4) Střední úhel mnohonásobného rozptylu $\langle \theta \rangle$, pro něž platí vztah

$$\langle \theta \rangle = \text{const} \cdot \frac{|Z|}{pv} \quad (5)$$

Kombinací uvedených vztahů lze z dráhy určit hybnost, hmotnost a náboj částice.

V praxi byl poloměr křivosti dráhy (a potažmo i hybnost částice) určena pomocí přiložených šablon, znaménko náboje bylo určeno podle směru zakřivení dráhy (záporně nabitě částice mají stejný směr zakřivení jako δ -elektrony), délka dráhy pravítkem (tj. byl měřen spodní odhad, skutečná délka je díky zakřivení dráhy větší) a lineární hustota bublin byla odhadnuta porovnáním s hustotou bublin pro primární částice π^- .

Neutrální částice lze registrovat pouze podle sekundárních jevů. Těmi jsou:

a) elektromagnetický rozpad částice, nejčastěji ([1], obr. 1b)

$$\pi^0 \rightarrow \gamma_{\rightarrow e^+e^-} + \gamma_{\rightarrow e^+e^-}$$

pokud pozorujeme alespoň jeden pár e^+e^- .

b) rozpad hadronu (V^0 rozpad) ([1], obr. 1c)

$$(\Lambda^0, K^0, \tilde{\Lambda}^0, \tilde{K}^0) \rightarrow (+) + (-)$$

kde (+) je kladně nabitá částice (a naopak).

c) interakce neutrální částice s terčem v komoře ([1], obr. 1d)

Pravidla pro identifikaci interakcí π^-

π^- může interagovat s protonem (jádro H , nebo slabě vázaný v jádře C), neutronem (slabě vázaný v jádře C), nebo s jádrem uhlíku (případně jeho částí).

1) $\pi^- p$ lze poznat ze zachování náboje a baryonového čísla a tím, že žádná ze vzniklých částic nevyletí směrem dozadu.

2) $\pi^- n$ lze poznat ze zachování náboje a baryonového čísla a tím, že žádná ze vzniklých částic nevyletí směrem dozadu.

3) $\pi^- C$ zdánlivě (protože nevíme, jaká část jádra se interakce účastnila) se nezachovává náboj a baryonové číslo a částice mohou vyletět směrem dozadu.

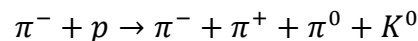
Výsledky měření

Zpracovávané snímky byly pořízeny ozářením propanové komory svazkem π^- mezonů s hybností $40\text{GeV}/c$ na AV SSSR v Serpuchově. V komoře bylo magnetické pole o síle $B = 1.4T$.

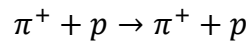
V pracovních listech byla zaznamenána hybnost částice, délka dráhy a relativní ionizace I/I_0 , kde I_0 je hustota bublin na dráze primárních částic π^- .

Snímek 762

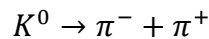
Primární interakce

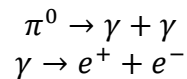
Sekundární interakce nabitě částice

Sekundární interakce (rozpad hadronu)

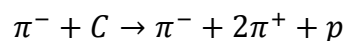

Sekundární interakce (elektromagnetický rozpad)

Snímek 627

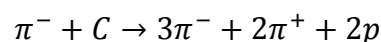
Primární interakce

Snímek 708

Snímek 708 je na pracovním listu zaznamenán špatně (více viz diskuzi), ve skutečnosti jde o interakci $\pi^- C$ z důvodu zachování náboje a protože částice 7 vyletěla směrem dozadu.

Primární interakce

Snímek 329

Snímek 329 byl z časových důvodů zakreslen pouze schematicky, důvodem jeho zařazení je "rozpad" neutrální částice na pět nabitých (11 – 15), tudíž došlo k interakci neutrální částice s terčem v komoře (a ne k rozpadu).

Diskuze výsledků

Určování hybností je zatíženo velkou chybou, protože obzvláště pro částice s velkou hybností (tj. přibližně rovné dráhy), nebo částice které hybnost rychle ztratí (poloměr křivosti není konstantní) je použití šablon obtížné. Určování délky dráhy pravítkem je pro dráhy s malou hybností poměrně nepřesné, určování relativní ionizace je jenom odhad.

Na snímku 762 byla neutrální částice určena jako K^0 , protože je pro něj rozpad na $\pi^- + \pi^+$ typičtější než pro Λ^0 . V primární interakci bylo vytvořeno ještě neurčené množství neutrálních částic, v interakci pouze tak, jak je uvedená by se nezachovávalo baryonové číslo.

Snímek 708 byl určen špatně, protože jsem původně neurčil dobře znaménko náboje jedné z částic a zapomněl na to že při π^-n interakci nevyletují částice dozadu. Tudíž není ve výsledcích oproti zadání zpracována žádná interakce π^-n . Částice 1 a 4 se díky jejich vysokým energiím špatně identifikují, označeny byly jako π^+ protože to odpovídá nejjednodušší situaci.

Kvůli celkové časové náročnosti úlohy nebyl snímek 329 zpracován podrobně, ale interakce neutrální částice na terči v komoře je i tak dobře identifikována.

Závěr

Byla zformulována pravidla pro identifikaci interakcí pionů s protony, neutrony a jádry uhlíku.

Byly pořízeny záznamy o zpracovávaných interakcích podle přiloženého vzoru, ale z důvodu chybného určení snímku 708 nebyl z každé skupiny zpracován jeden zástupce.

Byly určeny druhy částic v primárních interakcích.

Byly klasifikovány sekundární jevy a od každého nalezen jeden zástupce.

Použitá literatura

[1] studijní text dostupný dne 06.11.2016 na http://physics.mff.cuni.cz/vyuka/zfp/_media/zadani/texty/txt_401.pdf